DOMSTOLENS DOM

24. marts 1988 *

I sag 104/86,

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, ved juridisk konsulent Giuliano Marenco, som befuldmægtiget, og med valgt adresse i Luxembourg hos Georges Kremlis, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Jean Monnet-bygningen, Kirchberg,

sagsøger,

mod

Den Italienske Republik, ved lederen af Servizio del Contenzioso Diplomatico Luigi Ferrari Bravo, som befuldmægtiget, bistået af avvocato dello Stato Franco Favara, og med valgt adresse i Luxembourg på Den Italienske Ambassade,

sagsøgt,

angående en påstand om, at Den Italienske Republik har tilsidesat sine forpligtelser i henhold til EØF-Traktaten, idet den har gjort det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at få tilbagebetalt interne afgifter, der er opkrævet i strid med fællesskabsretten, og lovgivet vedrørende tilbagebetalingen af afgifter, der er fastsat i EF-retsakter,

har

DOMSTOLEN,

sammensat af afdelingsformanden G. Bosco som fungerende præsident, dommerne T. Koopmans, U. Everling, K. Bahlmann, Y. Galmot, C. Kakouris, R. Joliet, T. F. O'Higgins og F. Schockweiler,

generaladvokat: Sir Gordon Slynn
justitssekretær: fuldmægtig B. Pastor

* Processprog: Italiensk.

på grundlag af retsmøderapporten og efter mundtlig forhandling den 25. juni 1987,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 29. september 1987,

afsagt følgende

Dom

1 Ved stævning, indgivet til Domstolens Justitskontor den 2. maj 1986, har Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber i medfør af EØF-Traktatens artikel 169 anlagt sag med påstand om, at det statueres:

a) at Den Italienske Republik har tilsidesat sine forpligtelser i henhold til Traktatens artikler 5, 9 ff. og 95, idet den pålægger den afgiftspligtige bevisbyrden for, at interne afgifter, der er opkrævet med urette, idet de er i strid med Traktatens artikler 9 ff. og 95, ikke er overvæltet på andre,

— i den forbindelse kun anerkender dokumentbevis,

— og har tillagt bestemmelserne tilbagevirkende gyldighed, og

b) at Den Italienske Republik har tilsidesat sine forpligtelser i henhold til Traktatens artikel 5 samt til Rådets forordning nr. 1430/79 af 2. juli 1979 (EFT L 175, s. 1), idet den har lovgivet vedrørende tilbagebetaling af told, der er fastsat i den fælles toldtarif, og af import- og eksportafgifter, der er fastsat inden for rammerne af den fælles landbrugspolitik.

2 Efter afslutningen af den mundtlige forhandling har Kommissionen — ved skrivelse, indgivet til Domstolens Justitskontor den 8. februar 1988 — erklæret, at den

frafalder den under b) nedlagte påstand. Kommissionen har imidlertid understreget, at den opretholder alle de øvrige i stævningen angivne påstande, herunder påstanden om, at sagsøgte tilpligtes at betale sagens omkostninger.

3 Domstolen har anmodet Den Italienske Republik om at fremkomme med sine bemærkninger til nævnte delvise ophævelse af sagen. Ved telexmeddelelse af 18. februar 1988 har Den Italienske Republik taget Kommissionens delvise ophævelse af sagen til efterretning og for så vidt angår den del af tvisten, der ikke er berørt af ophævelsen, understreget, at den opretholder alle de i duplikken fremførte argumenter, herunder dem, der vedrører den påstand, Kommissionen har frafaldet. Der skal følgelig kun tages stilling til den første af de i stævningen anførte påstande.

4 Vedrørende de relevante nationale og fællesskabsretlige bestemmelser samt parternes anbringender og argumenter henvises til retsmøderapporten. Disse omstændigheder omtales derfor kun i det følgende, såfremt det på de enkelte punkter er nødvendigt for forståelsen af Domstolens argumentation.

5 Kommissionen har gjort gældende, at i henhold til artikel 19 i lovdekret nr. 688 af 30. september 1982 [GURI (»Statstidende«) nr. 270 af 30.9.1982], som blev ophøjet til lov nr. 873 af 27. november 1982 (GURI nr. 328 af 29.11.1982) har den afgiftspligtige bevisbyrden for, at afgifter, der er betalt med urette, ikke er overvæltet på andre, og at der efter bestemmelsen som bevismiddel kun anerkendes dokumentsbevis. Den omstændighed, at bestemmelsen er tillagt tilbagevirkende gyldighed, indebærer i øvrigt en forringelse af retsstillingen for de pågældende afgiftspligtige for så vidt angår perioden forud for bestemmelsens ikrafttræden. På grund af beviskravet, som er praktisk talt umuligt at opfylde, er den nævnte italienske lovbestemmelse ifølge Kommissionen i strid med fællesskabsretten, navnlig med Traktatens artikler 9 ff. og 95.

6 Som Domstolen allerede har fastslået (jfr. dom af 27. februar 1980, Just, sag 68/79, Sml. 1980, s. 501), påhviler det, så længe der ikke findes fællesskabsbestemmelser om tilbagebetaling af interne afgifter opkrævet i strid med fællesskabsretten, medlemsstaterne at sikre tilbagebetaling af disse afgifter i overensstemmelse med reglerne i deres interne retsorden. I øvrigt indebærer fællesskabsretten ikke, at der skal ske tilbagebetaling af uretmæssigt opkrævede afgifter, såfremt dette måtte føre til en ugrundet berigelse. Fællesskabsretten udelukker således ikke, at der tages hensyn til, at uretmæssigt opkrævede afgifter har kunnet overvæltes på andre virksomheder eller på forbrugerne.

7 Endelig bemærkes, således som Domstolen har fastslået i dom af 9. november 1983 (San Giorgio, sag 199/82, Sml. 1983, s. 3595), som netop vedrørte artikel 19 i det også her omtvistede lovdekret, at bevisregler, der gør det praktisk umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at opnå tilbagebetaling af afgifter opkrævet i strid med fællesskabsretten, er uforenelige med fællesskabsretten. Dette vil især være tilfældet i forbindelse med formodninger eller bevisregler, der pålægger den afgiftspligtige byrden med at bevise, at de med urette betalte afgifter ikke er blevet overvæltet på andre, eller ved særlige begrænsninger med hensyn til formen for det krævede bevis, såsom udelukkelse af enhver anden bevisform end dokumentbevis.

8 Den italienske regering har ikke bestridt ovennævnte principper, således som de er fastlagt i Domstolens praksis. Den har imidlertid anført, at artikel 19 i det italienske lovdekret nr. 688 ikke er til hinder for, at principperne har fuld gyldighed i den nationale retsorden.

9 Regeringen har herved anført, at to nyligt af den italienske forfatningsdomstol afsagte domme bevirker, at den omtvistede bestemmelse ikke kan afføde retsvirkninger, som er i strid med fællesskabsretten. I den ene (dom nr. 170) af 8. juni 1984, fastslog forfatningsdomstolen, at nationale retsinstanser på grund af fællesskabsrettens forrang og umiddelbare anvendelighed kunne betragte en national lov, som er i strid med en fællesskabsretlig bestemmelse, som værende uden retsvirkning. Ved den anden (dom nr. 113) af 23. april 1985, som vedrørte et spørgsmål om forfatningsmæssighed, netop med hensyn til artikel 19 i det her omtvistede lovdekret, udvidede forfatningsdomstolen ovennævnte princip til også at omfatte de regler, der følger af Domstolens domme om fortolkningsspørgsmål. Regeringen har understreget, at de nævnte domme har medført en radikal fornyelse i den interne italienske retsorden med bl. a. netop den følge, at de nationale retsinstanser, herunder den italienske kassationsdomstol (dom nr. 5129 af 18. oktober 1985) har erklæret den omtvistede artikel 19 uanvendelig, eftersom den var i strid med fællesskabslovgivningen. En national lov om ændring af artikel 19 kan derfor intet nyt tilføje og vil være en form for gennemførelse, som er unødvendig og i strid med princippet om fællesskabsrettens umiddelbare anvendelighed.

10 Regeringen har desuden anført, at den omtvistede bestemmelse er i overensstemmelse med fællesskabsretten og Domstolens praksis i den forstand, at de nationale myndigheder bærer bevisbyrden for, at afgiftsbyrden faktisk er overvæltet. De på-

gældende erhvervsdrivende skal alene føre bevis for deres udsagn om, at de ikke har overvæltet afgiftsbyrden, og et sådant bevis kan føres ved dokumenter, som enhver virksomhed nødvendigvis må ligge inde med.

11 Den italienske regerings argumentation kan ikke lægges til grund. Den omtvistede italienske lovbestemmelse pålægger de erhvervsdrivende bevisbyrden for, at et bestemt forhold ikke foreligger, idet de blot ved en anførelse fra myndighederne herom skal bevise, at den urigtigt erlagte afgift ikke er overvæltet på andre, og kun kan gøre dette ved hjælp af dokumentbevis. En sådan bestemmelse er i strid med fællesskabsretlige principper, således som de er fastslået i Domstolens praksis.

12 Uanset de ovenfor af forfatningsdomstolen afsagte domme, som den italienske regering har påberåbt sig, og selv om det må fremhæves, at udviklingen i forfatningsdomstolens praksis er ensbetydende med en lettelse af anvendelsen i national ret af principperne om fællesskabsrettens direkte virkning og forrang, bemærkes, at den omtvistede bestemmelse stadig udgør en del af italiensk lovgivning. Som Domstolen ofte har fastslået, fritager fællesskabsrettens forrang og direkte virkning ikke medlemsstaterne fra forpligtelsen til at ophæve nationale retsforskrifter, som er uforenelige med fællesskabsretten, idet der ellers vil opstå en uklar faktisk situation, som skaber usikkerhed hos de retsundergivne med hensyn til deres muligheder for at påberåbe sig fællesskabsretten.

13 Det må herefter fastslås, at Den Italienske Republik har tilsidesat sine forpligtelser i henhold til Traktatens artikler 5, 9 ff. og 95, idet bestemmelserne i artikel 19 i lovdekret nr. 688 af 30. september 1982, ophøjet til lov nr. 873 af 27. november 1982, pålægger den afgiftspligtige bevisbyrden — og udelukkende ved dokumentbevis — for, at interne skatter og afgifter, som kræves tilbagebetalt som værende erlagt med urette, idet de er i strid med EØF-Traktatens artikler 9 ff. og 95, ikke er overvæltet på andre, og idet disse bestemmelser er tillagt tilbagevirkende gyldighed.

Sagens omkostninger

14 I henhold til procesreglementets artikel 69, stk. 2, dømmes den part, der taber sagen, til at betale sagens omkostninger. Sagsøgte har tabt sagen og bør derfor betale sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

DOMSTOLEN

1) Den Italienske Republik har tilsidesat sine forpligtelser i henhold til EØF-Traktatens artikler 5, 9 ff. samt 95, idet bestemmelserne i artikel 19 i lovdekret nr. 688 af 30. september 1982, ophøjet til lov nr. 873 af 27. november 1982, pålægger den afgiftspligtige bevisbyrden — og udelukkende ved dokumentbevis — for, at interne skatter og afgifter, som kræves tilbagebetalt som værende erlagt med urette, idet de er i strid med EØF-Traktatens artikler 9 ff. og 95, ikke er overvæltet på andre, og idet disse bestemmelser er tillagt tilbagevirkende gyldighed.

2) Den Italienske Republik betaler sagens omkostninger.

Bosco Koopmans Everling Bahlmann

Galmot Kakouris Joliet O'Higgins Schockweiler

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 24. marts 1988.

J.-G. Giraud
Justitssekretær

A. J. Mackenzie Stuart
Præsident